

Úvod do studia subkultur mládeže v Bělorusku - konceptuální východiska výzkumu

Autor: Petr Kupka
Email: info@sekuritaci.cz

This paper is focused on the introducing to subculture topic in Belarus. There are few conceptual points summarized, which can help the researchers with continuation in this mostly unknown issue. In the context of the Belarus we describe some points of subculture theory, especially the political side of subcultures, the relation between the terms "subculture" and "contraculture", and the relation between the terms "subculture" and "opposition". In the second part of this article we discuss the possibility of application these concepts on the data collected during the short research in Belarus in 2006.

V posledních letech sledujeme ve východní Evropě (především Ruské federaci, Ukrajině, Bulharsku, Polsku apod.) silnou profilaci extrémně-pravicových hnutí. Takový proces může být v těchto zemích často důsledkem jak přechodného období mezi pádem Sovětského svazu a přechodem k plně demokratickému a tržně-hospodářskému systému, který je lemován složitými politickými, ekonomickými a sociálními reformami, jež silně dopadají na mladé dospělé, nezaměstnané či důchodce (tedy cílové skupinu extrémně pravicových stran či subkulturních hnutí) - tak i nacionalismem, jenž se formuje proti světové globalizaci, potažmo evropské integraci. Vedle klasicky organizovaných politických stran hrají významnou roli na utváření zázemí extremistických tenzí i subkultura mládeže, jež můžeme v takových případech označit jako rizikové.

Ve snaze o přiblížení charakteru rizikových subkultur mládeže, jejich politizace (či dokonce sekuritizace?) a celkového potenciálu růstu narážíme v případě Běloruska na řadu metodologických obtíží, které mohou vést ke zkratkovitosti práce, v horším případě k chybným závěrům. Bělorusko je v tomto ohledu velmi svébytná země nejen svým režimem, ale například i naprosto ojedinělou "denacionalizací" svého obyvatelstva. V tomto příspěvku by autor rád předložil některá teoretická a konceptuální východiska, které by mohly pomoci potenciálním výzkumníkům při prohloubení výzkumu rizikových subkultur mládeže v Bělorusku, potažmo v jiných typech nedemokratických režimů. Tyto východiska je nutno pojímat v kontextu politologickém. Čtenáře je třeba upozornit, že východiska jsou zde pouze naznačená a mají sloužit pouze jako orientační body pro další výzkum. Při

návrhu řešení výzkumu budu vycházet především z teorie subkultur mládeže, vztahu těchto subkultur k politickému extremismu a politice obecně, a z konceptualizace pojmu "opozice" v rámci nedemokratických režimů. V práci jsou rovněž využity data z autorova výzkumu v Bělorusku v roce 2006.

1 Teorie subkultur a Bělorusko

Komarovsky a Sargnet (1949) termínem "subkultura" označují kulturní varianty projevované určitým segmentem populace (Jenks 2005: 7). V této práci využívám pojem subkultura jakožto pojem vztahující se k věkové kategorii mládeže a jako reakci osoby studovanou v socio-kulturním rámci a nikoli v rámci psychologických vad - deviací.

Většina pozdějších výzkumníků subkultuře přidávají princip sociální identity a, dle Thornton, se shodují na základním vymezení subkultury jako "skupiny lidí, sdílejících společný problém, zájem nebo postup, kterým se odlišují signifikantním způsobem od členů jiných sociálních skupin" (Thornton 1997: 1). Subkultury mládeže svou kulturu definují vůči dospělým, potažmo konkrétněji vůči rodičům, tím, že narušují normativní ideály dospělých komunit (Thornton 1997: 2).

Je zřejmé, že příslušnost k určité subkultuře není založena na vlohách či vrozených vlastnostech, ale identifikace s určitou subkulturou je dána do velké míry procesem socializace (Smolík 2006).

1.1 Subkultura - kontrakultura

Zkoumáme-li specifické prostředí nedemokratického režimu v Bělorusku, je nutno pracovat na hraně konceptů subkultura a kontrakultura. Yinger (1960) doporučuje kontrakulturní skupiny indikovat na základě rozsáhlých odlišností nebo vědomého antagonismu toho, v co širší společnost věří nebo co sdílí (Jenks 2005: 9). Jinými slovy kontrakulturu můžeme definovat tehdy, stojí-li daná skupina lidí v opozici proti celé kultuře.

Koncept kontrakultury však může být v případě Běloruska i ošidný - to zda-li skupiny negující celou kulturu, vystupují proti soudobé kultuře běloruského režimu nebo obecně i proti kulturní historii země, je, vzhledem k budoucí možné dynamice politického systému v Bělorusku, neustále ověřovat.

1.2 Politizace subkultur mládeže

Jenks (2005: 129) základy a vývoj subkultur vnímá jako projev radikální politické dimenze a vzorců společnosti, které vychází buď z progresivního a nebo reakcionářského politického sentimentu (srov. Hebdige 1979, Gordon 1997, Thornton 1997b, Muggleton - Weinzierl 2003, Smolík 2008). Určitým paradoxem je pak "subkulturní" vnímání sebe sama, jakožto marginalizované části společnosti (Jenks 2005: 130). Subkultury mládeže samozřejmě reflektují i oblast politických témat, některé subkultury se často mohou profilovat jako politicky aktivní, zaujímat postoje, názory, prosazovat své ideje atp. Trend v této oblasti v průběhu posledních 20 let byl následující: jednotlivé subkultury, do jisté míry vysoce politizované, v průběhu devadesátých let opouští zájem o politická témata na úkor zábavy, trávení volného času, projevuje se roztříštěná identita, stylová rozrůzněnost, nízký stupeň ztotožnění a je kladen důraz na styl a dokonalou image, aby se koncem 90. let, v souvislosti s široce vnímaným antiglobalizačním hnutím téma politiky (ochrana životního prostředí, lidská práva, požadavky na decentralizaci státní moci, odstranění sociálních nerovností atd.) vrátilo s mnohem větší razancí než dříve (Smolík 2006).

Je otázkou, zda-li pak na základě sebeurčení skupiny můžeme politizaci subkultur vnímat jako nezbytné status quo, či můžeme pouze očekávat určitou politickou aktivitu v daném smyslu progresu či reakce. Na partikulární části výzkumu níže bude tato otázka blíže naznačena.

1.3 Extremizace subkultur mládeže

Backes a Jesse chápou extremismus jako antitezi k demokratickému ústavnímu státu a v tomto směru slouží, v jejich podání, pojem k označení antidemokratických názorů a činností. Ve vztahu k demokracii je extremismus chápán prakticky v celém spektru současné politologie (Mareš 2003: 21, srov. Lipset-Raab 1979, Fiala 1998). Nedemokratické režimy mohou být tak v tomto případě považovány za extremistické (srov. Balík 2007, Mareš 2007).

Pojem extremismus tedy v rámci zkoumání subkultur v Bělorusku můžeme využít pouze rámcově - to v případě, je-li možno považovat názory určité subkultury za extremistické i po možné transformaci politického systému v demokratický. Lze uvažovat i o případě, kdy daná subkultura přijímá "extremismus" režimu a je mu poplatná. V určitém smyslu lze využít koncept občanské neposlušnosti tak, jak jej naznačil Rawls, který rozlišil 3 základní kategorie takového jednání: 1) politický odboj, 2) občanskou neposlušnost, 3) porušení zákonů z důvodů svědomí (1971, cit. dle Barša 1998: 45-58).

Problematice extremismu subkultur mládeže se obšírněji věnuje Smolík (2006), předkládající 2 základní otázky, které je, zejména v kontextu výzkumu subkultur v Bělorusku, nezbytné zodpovědět:

a) jaké jevy je vlastně možné pokládat za symptomy extremismu subkultur mládeže a b) jaký komplex problémů, jež se na tyto jevy váží, je možné podrobit vědeckému výzkumu. Autor otázek pak předkládá i možné odpovědi: "Odpovědi na první otázku může být např. rasismus a rasově motivované útoky, militantní útoky na oponenty vlastní subkultury, podpora totalitních ideologií (fašismu, nacismu, komunismu) ad. S druhou otázkou se lze vypořádat např. obsahovou analýzou primárních tiskovin subkultur mládeže, dotazováním, zjišťováním postojů, angažovaným (participativním) pozorováním, kvantifikací jednotlivých trestných činů představitelů těchto subkultur a porušení sociálních (právních, mravních, politických a jiných) norem ve společnosti, jež jsou hodnoceny negativně, kvalitativními charakteristikami jsou struktura a dynamika zkoumaného množství, úhrnu jevů apod. (Smolík 2006, srov. Hendl 2005, 2006).

Výše nabízené odpovědi lze však při výzkumech v Bělorusku využít pouze v rámci obecného diskurzu subkultur, v samotné případové studii však musíme reflektovat povahu a specifika místního režimu. První odpověď je nutno nahlížet jako na součást politického extremismu, který je však v tomto případě vymezován vůči demokratickému zřízení a obecným demokratickým postulátům. Povaha nedemokratických režimů však může za extremismus ze své podstaty považovat i, v demokraciích jinak legitimní, procesy či skutečnosti (srov. Holzer - Balík 2007). Chceme-li tedy studovat obecně úroveň extremizace jednotlivých subkultur, je nutno pečlivě odlišit extrém v demokratickém a nedemokratickém režimu a teprve následně získaná data analyzovat. Jinými slovy, partikulární výzkum extremizace subkultur v nedemokratickém režimu se neobejde bez obecného povědomí politologických teorie. Spíše než o extremismu bychom měli tedy uvažovat spíše v rámci "občanské neposlušnosti", případně "opozice"(?).

Druhá odpověď již souvisí přímo s výzkumem samotné subkultury, kde narážíme na pravděpodobně nejzásadnější problém výzkumu - sběr dat. Smolíkovi uvedené postupy lze sice brát v potaz, nicméně jejich relevance je přímo úměrná "tvrdosti" režimu, především pak možnostem jeho vnitro-bezpečnostních složek. Represivní charakter v Bělorusku neumožňuje například oficiálně vydávat více než 299 výtisků tiskoviny, která neprošla registrací u Ministerstva vnitra, a tím nesplnila formální (rozuměj: politické) náležitosti (srov. Areszka 2002, Pejda 2007). Možnosti obsahové analýzy internetových zdrojů je také, vzhledem ke státní kontrole, omezená. Snaha o získání relevantních statistických dat je téměř nemožná, neboť potenciál objektivního politologického či sociologického výzkumu není příliš velký. Výzkum na poli běloruských subkultur je tedy do značné míry omezen pouze na teoretické pojetí práci, na sekundární analýzu, za určitých okolností však můžeme využít i terénní výzkum (srov. Sacharau 2002, Kanavalčyk 2003).

Nakonec, v rámci výzkumu politizace či extremizace subkultur bychom neměli opouštět od kulturního rámce existence subkultur a pečlivě sledovat, zda-li jde opravdu o politizování nebo pouze o nárazové politické či kulturní vyjádření (srov. Jenks 2005).

1.4 Vztah konceptů opozice a subkultur

Subkultury v Bělorusku, potažmo jiných nedemokratických režimech, je tedy možno zkoumat i z hlediska opozice či opozičních aktivit, což vlastně znamená rozpracování konceptu politizace.

Vzhledem k povaze režimu, který do značné míry kontroluje mládežnické snahy o svobodnou aktivitu a seberealizaci, na druhou stranu se tato kontrola odráží v kumulaci aktivit mládeže, jež i se zahraniční finanční a morální podporou, nastavuje režimu zrcadlo (srov. např. EEDC 2008, ZDB 2008 apod.). Část této mládeže lze reálně řadit do subkulturního prostředí (srov. Sacharau 2002, Kanavalčyk 2003). Je zřejmé, že v nedemokratických režimech se část subkultur politicky neangažuje (ať už z osobních důvodů či z důvodu přesvědčení), část subkultur uvažuje a jedná v tenzích poplatných režimu, ve kterém fungují, a určitá výseč některých subkultur nebo dokonce celé subkultury vystupují jakožto podpora opozičních politických subjektů nebo jako samostatné opoziční subjekty (srov. *ibid*).

Proto je v rámci výzkumu subkultur vhodné pracovat i s konceptem opozice, aplikovaným na nedemokratický režim. Ionescu samotný pojem vykládá takto: "Opozice v širokém slova smyslu se vztahuje na všechny postoje nebo činy, dohodnuté, spontánní (živelní) nebo záměrné, ojedinělé nebo stálé, ze strany formálních nebo neformálních skupin nebo jednotlivců za každých okolností a všemi prostředky namířené proti existující moci. V tom smyslu zahrnuje opozice celé pole pohybů a projevů konfliktu v každé společnosti, které se řadí v zásadě do dvou druhů: konfliktu zájmů ... a konfliktu hodnot ..." (Ionescu, Madariaga 1972: 14-16; Ionescu 1967: 8-10 podle Holzer-Hlaváček 2008). V teoriích, zabývajících se opozicí v konsolidovaných demokraciích fungujícími opozičními stranami, tak jak je tomu u Ionesca, je však nutno vymezit i pojem "politická opozice". Vzhledem k faktu, že běloruský režim řadíme mezi režimy nedemokratické a v příspěvku autor pracuje pouze se subkulturami mládeže, vystačí pro další výzkumy vycházet z termínu "opozice". Tento přístup lze podpořit poznámkou Holzera a Hlaváčka (2008): "Pokud upustíme od vymezení politické opozice, musíme se nutně přesunout k obecnému pojmu opozice a k vymezení jeho charakteristických vlastností v rámci podmínek nedemokratického režimu, které následně umožní vyčlenit jednotlivé opoziční typy. To znamená, že existuje možnost, že se jako jedna z nabízejících se (nikoliv však nutně dominantních) variant objeví politická opozice. Tímto bychom se ovšem dostali opět k určitému definičnímu omezení rozebíraného pojmu, resp. bychom zkomplikovali jeho případné použití na jiné situace. Vzhledem k široké škále vyskytujících se opozičních typů a vztahů (viz dále příklady typologií) je aspekt "političnosti" v případě nedemokratického režimu efektivnější posuzovat jako obecné hodnotící hledisko opoziční činnosti. To znamená, zda daná opozice vůbec přijímá nějaké politické cíle a jakým způsobem působí na režim, neboli jestli a jaký politický účinek vyvolává".

V teoretickém pojetí tedy subkulturu můžeme považovat za součást opozice - při dalších analýzách tohoto vztahu v Bělorusku je nutné položit si následující otázky: a) Přijímají subkultury v Bělorusku nějaké politické cíle?, b) Jakým způsobem působí subkultury na režim?, c) Jsou tyto projevy opravdu politizací nebo pouze kulturním vyjádřením?

2 Náhled na případovou studii subkultur v Bělorusku

V Bělorusku v současné době můžeme rozlišit dvě základní větve subkultur, z nichž obé odpovídají jednomu ze dvou pólů politického spektra. Subkultura dualizmu skinheads-hooligans odpovídá pravému pólu, subkultura "anarchoautonomní" odpovídá levému pólu. Druhou zmíněnou na tomto místě ponechám, vzhledem k problematickému vymezení vztahu "politické přesvědčení - subkultura" u anarchistů, stranou. Zaměřím se proto na skupiny, které samy sebe identifikují jako "pravicově" smýšlející, a které lze bezpochyby zařadit mezi rizikové subkultury mládeže. V náhledu jsou využita hrubá data, vycházející z narativních rozhovorů, která autor práce sesbíral při svém pobytu v Bělorusku v roce 2006. Vzhledem k charakteru výzkumu a ke stupni relevance dat (ve smyslu následného ověření), je kapitola označena jako "náhled".

2.1 Skinheads

Geneze a následující vývoj subkultury skinheads sleduje v Bělorusku podobnou linii jako v ostatních státech bývalého východního bloku. Počátky a zrod datujeme na konec 80. let, nárůst počtu příslušníků subkultury pak v následujícím "demokratickém" období od roku 1991 do r. 1996. Na rozdíl od ostatních států však skinheads v Rusku a Bělorusku pozvolna opouštěli tradicionalistický směr a přecházeli k nacionalističtější laděné rétorice, postoje členů se politizovaly a vyčleňovaly vůči odlišným národnostem. Bělorusko v tomto zaujímá o něco méně radikální charakter, především kvůli určité národnostní homogenitě¹.

Počátek ztráty demokratických principů po r. 1996 a omezení přístupu k informacím pak je i počátkem úpadku heterogenity subkultur v Bělorusku obecně.

V rámci běloruské subkultury skinheads dnes zcela chybí (nebo se vyskytuje jen velmi zřídka) tradicionalistická apolitická větev. Situace tak jasně profiluje pouze skinheads, jejichž názory a postoje jsou orientovány především na nijak nedefinovaný nacionalismus a panslavismus, přítomen je také panárijský rasismus. Naprosto marginální (v poměru k počtu ultrapravicových skinheads) je dnes výskyt S.H.A.R.P. nebo Red Skins. Celkově tak lze v souvislosti s Běloruskem mluvit pouze o ultrapravicových a částečně ultralevicových skinheads.

Podobně jako v Rusku, i běloruští skinheads zdůrazňují své etnicko-rasové kořeny. Laryš ve své práci zabývající se extrémní pravicí v Rusku k tomuto tématu uvádí: "Velmi přitažlivá je v ruském prostředí panslovanská myšlenka a nevyhnula se ani skinheadským řadám. Majoritní část z nich pokud přímo neupřednostňuje slovanské soukmenovce před ostatními slovanskými národy, tak přinejmenším hrdě zdůrazňuje svůj slovanský původ a hovoří o slovanském bratrství všech slovanských národů. Postoj

vůči Západu je zohledňován v rovině odporu k jeho materialistickým hodnotám a liberálně-demokratickému zřízení, což je společným rysem nejen ruských nacionalistů, ale z logiky věci je samozřejmým předpokladem všech NS skinheads na celém světě." (Laryš 2006: 19) Laryš ve své práci dále uvádí: "Na vlastní pojetí patriotismu je sice ve skinheadských kruzích kladen vysoký důraz, ale je neodlučitelně spojován s panárijskou myšlenkou Evropy bílých národů. Panárijský rasismus v ruském pojetí předpokládá, že Rusové i Němci (spolu s ostatními evropskými národy) patří k "nadřazené árijské rase". (ibid)

Takový přístup lze nalézt i u Běloruských skinheads, příkladem mohou být nedávno vzniklé stránky Blood & Honour C18 Belarus (<http://belarus.bloodandhonour.net/>). Jejich vznik však nedoprovází žádná zvýšená extrémně pravicová aktivita.

Je velmi zajímavé jak dělí ultrapravicové skinheads jejich protipól - běloruští anarchisté. Pokud se mluví o "patriotech", pak je tím myšlena prorežimní orientace. Pokud se mluví o "nacionalistech", pak jde orientaci protirežimní. Takové dělení využívám pro lepší orientaci v další kapitole.

Výše jsem naznačil možné teoretické ideologické uchopení problému, nicméně společnost v Bělorusku je značně polarizovaná na příznivce a na odpůrce režimu. Další ideologické přesvědčení ustupují v případě odpůrců často do pozadí - demonstrací proti režimu se účastní jak nacionalisté tak anarchisté.

2.2 Fotbaloví chuligáni a Skinheads

Vzhledem k tomu, že režim Alexandra Lukašenka do značné míry omezuje přístup k informačním a komunikačním zdrojům², je organizace více lokálních buněk do jedné centrální víceméně nemožná. Je tak využívána jiná propagace postojů - navštěvování fotbalových utkání. Subkultura fotbalových chuligánů a ultrapravicových skinheads jsou v běloruském prostředí, až na výjimky, totéž³.

2.2.1 Historie

Před rokem 1989 existovala jediná významnější běloruská organizovaná skupina fanoušků při klubu Dynamo Minsk. Po rozpadu sovětského svazu a získání nezávislosti došlo na běloruských fotbalových stadionech ke značnému úbytku diváků. Jednalo se o reakci na spoustu neatraktivních zápasů, ve kterých se střetávaly místo velkoklubů bývalého SSSR pouze kdysi provinční a neznámé celky. Z tohoto důvodu přestali fotbalová utkání navštěvovat především věkově starší příznivci, pamatující si ještě dřívější atraktivní zápasy. (Mareš - Smolík - Suchánek: 125)

Běloruskou scénou se stručně zabývají výše citovaní autoři v publikaci Fotbaloví chuligáni. Na základě vlastního výzkumu v Bělorusku jsem však dospěl k podstatně jiným informacím, než se uvádějí v knize. Níže tak uvádím informace získané prostřednictvím rozhovorů s lidmi z běloruské chuligánské scény.

2.2.2 Minsk

Nejpočetněji jsou v Bělorusku zastoupeni chuligáni Dynamo Minsk, jež se dělí do tří gangů - "Lads 82" (navazují na historii "fanatiků" Dynamo před r. 1989), "Young Lads" (chuligánská mládež, vznik v r. 2004) a "Capital's Legion". Celkový počet chuligánů se odhaduje až na 500, v plném počtu se však schází jen při nejatraktivnějších zápasech. Chuligáni Dynamo Minsk jsou obecně vnímáni jako panslavičtí rasisté s prorežimní orientací a těsnou vazbou na běloruskou Policii (tzv. "Milicju"). Díky takovým kontaktům nedochází během zápasů Dynamo k omezování a perzekuci za prezentaci symbolů spojených např. s rasismem⁵.

Velkým rivalem chuligánů Dynamo jsou gangy chuligánů Torpeda Minsk, loni zaniklého klubu. Nešlo pouze o městskou rivalitu, Torpedo se vyznačovalo nacionalisticky orientovanými fanoušky, jež stáli proti politice Alexandra Lukašenka. Individuálně se například účastnili demonstrací proti jeho osobě během prezidentských voleb v březnu 2006. Nejvýznamnějším gangem Torpeda bylo Black White Tornado (BWT), jehož vrchol byl mezi léty 1995 a 1998. Koncem 90. let sledujeme vznik skupin Torpedo Casual Crew, Hammers, Underfeats a také Torpedo-Girl's Support (jediná ženský "gang" v Bělorusku) představující nové trendy v běloruském chuligánství - značkové oblečení, doprava na zápasy v mikrobusech apod. Fanouškům Torpeda byla zakázána jejich bílo-červeno-bílá vlajka kopírující vlajku svobodného Běloruska. Část fanoušků po zániku klubu přešla k novému týmu v nejvyšší soutěži, k FK Minsk. Počet chuligánů tohoto klubu nepřesahuje tři desítky. Zajímavým úkazem v metropoli Běloruska jsou nacionálně-bolševicky ladění příznivci Zvezdy Minsk. Jejich počet se však odhaduje na maximálně 30 osob.

"Nováčky" na běloruské chuligánské scéně jsou jediní levicově orientovaní chuligáni zde MTZ-RIPO Minsk. Vznikli začátkem nového století a během let získali image antifašistických fanoušků, podobně jako je tomu v Německu u St. Pauli, v ČR u Bohemians 19056 či v Itálii u Livorna.

Stadion MTZ RIPO Minsk se nachází v blízkosti továrny na výrobu traktorů, v chudé části Minsku. Antifašističtí fanoušci, navštěvující zápasy klubu začali oslovovat mladé i starší příznivce, kteří se na fotbal báli chodit kvůli pozdějším možným potyčkám s pravicově orientovanými chuligány, s cílem dostat lidi zpátky na stadion. Po několika sezonách se podařilo počet fanoušků zvýšit jak po stránce

supportu během zápasu, tak i po stránce chuligánské - v tomto případě platí zásada "MTZ RIPO proti všem". Podle slov jednoho z aktivních fanoušků a chuligánů dochází ze strany "Milicje" vůči "ultras" a support aktivitám MTZ RIPO k represím. Během zápasu s Dynamo Minsk byla zabavena bezpečnostními složkami vlajka MTZ "Breaking swastika", naopak vlajka White Power či další symboly značící politické přesvědčení fanoušků Dynamo byly ponechány bez povšimnutí. Mnoho z chuligánů MTZ RIPO patří mezi aktivní odpůrce běloruského politického systému a jak již bylo zmíněno, chuligáni MTZ RIPO jsou také aktivní antifašističtí aktivisté, anarchisté, podle některých zainteresovaných se mezi těmito fanoušky nachází i tzv. red skins, informace je však nepodložená.

2.2.3 Ostatní

Druhou početně nejsilnější jsou chuligáni Dinama Brest kteří si respekt mezi ostatními gangy vydobyli svými bitkami s polskými chuligány, kteří jsou v Bělorusku považováni za "šílence". Bez bližšího upřesnění jde údajně o patrioty, dobré vztahy mají s Dynamem Minsk, což však nebrání jejich vzájemným střetům.

Nejatraktivnějším duelem po fanouškovské stránce je zápas Dynamo Minsk s Bate Borisov, jež pojí družební vztah. "Kotel" Borisova je tvořen 200-300 lidmi, střetů se jich však účastní max. třetina.

Další družbou je spojení nacionalisticky orientovaných chuligánů FK Gomel a Dněpru Mogilev. Jejich oblastí zájmu jsou především podobně ladění fanoušci z Minsku. Kotle Gomelu čítá přibližně 100 a Mogilevu asi o 3 desítky více fanoušků, bitek se však samozřejmě účastní maximálně 50 procent.

Nevelké počty chuligánů existují také při klubech Šachtor Soligorsk, Naftan Novopolock (přibližně 30 osob), Torpedo Zhodino7, Lokomotiv Vitebsk (přibližně 30 osob), v minulosti bývali aktivní chuligáni Slavie Mozyr (jejich fan-zin Slavic News měl charakter otevřeného rasismu a zdůrazňování panárijské rasy).

2.2.4 Reprezentace

Na reprezentační úrovni ke konfliktům prakticky nedochází. Tento fakt je dán složitou procedurou při získávání vízových povolení, výjimku donedávna tvořily výjezdy do zemí bývalého Sovětského Svazu.

Z ojedinělých výtržností můžeme zmínit přípravný zápas na Ukrajině, hraném v březnu 2001 v Kyjevě. Členové jednotlivých běloruských chuligánských gangů se dohodli na tento zápas uzavřít vzájemné příměří. Do Kyjeva dorazilo několik desítek běloruských fotbalových chuligánů. K násilnostem došlo již den před utkáním, když se v centru města střetlo několik desítek chuligánů z obou zemí. Někteří z nich byli na místě zatčeni a na policii byli předvedeni i všichni ti, kdo se později

nechali ošetřit v nemocnici. Několik zatčených běloruských chuligánů bylo také předáno běloruským bezpečnostním složkám. Noc před zápasem byli všichni hostující fotbaloví příznivci ubytováni ve třech kyjevských hotelích, kde byli pod nepřetržitým dohledem policie. I přes zesílená opatření došlo ke střetu několika desítek chuligánů z obou zemí v den zápasu přímo před stadionem (Mareš - Smolík - Suchánek: 126).

K prozatím poslednímu incidentu došlo 7. října 2006 v Rumunsku, kdy Bělorusové vyvolali potyčku přímo na stadionu.

Pro nestranného pozorovatele je při zápasech těžké určit, do jaké míry jde o fanoušky, kteří přijeli podpořit svůj tým přímo z Běloruska nebo jestli jde o emigranty působící v dané zemi. Zajímavou skutečností je, že reprezentační zápasy na západě Evropy někdy využívají i běloruští emigranti pro propagaci nacionální myšlenky svobodného Běloruska. V takových případech můžeme někdy v hledištích vidět opoziční transparenty a bílo-červeno-bílé vlajky, oficiální vlajky Běloruska do r. 1996.

2.3 Metalová subkultura

Pokud je chuligánství nejviditelnější běloruskou subkulturou, pak je metalová subkultura pravděpodobně nejpočetnější a její umístění zde má své opodstatnění.

Běloruská metalová scéna je tvořena velkým množstvím kapel i interpretů, z nichž mnozí přesáhli hranice své země. Příkladem může být např. kytarista a skladatel Viktor Smolski či kapela Rasta, z extrémnějších metalových odnoží se s úspěchem v Evropě setkala např. dnes již rozpadlá skupina Gods Tower.

Pro tuto práci je však podstatná undergroundová scéna, v Bělorusku značně "hluboká", především pokud jde o blackmetalovou scénu. Black metal někteří popisují následovně: "Ječivé vokály, rychlé kytary, zdvojené basy (pozn. autora: neplatí vždy), burácivé bicí a texty plné satanismu, pohanství, zatracování církve a rouhání" (Kučera, Vedral 2006: 57).

Bukszpan pak ve spojitosti s s black metalem uvádí: "výbušný rytmus, neskutečně drásavý zvuk kytar, texty nesrozumitelně podávané zahleněně vřeštivým hlasem" (Bukszpan 2004: 32).

Samotný žánr můžeme podle jeho různorodosti rozlišit na 4 hlavní proudy:

1, čistý (pravý) black metal - pure (true) black metal

2, black metal s pohanskými a folklórními prvky - pagan black metal

3, black metal s klávesovými a symfonickými prvky - sympho-black metal

4, black metal s industriálními, elektronickými a jinými avantgardními prvky - avantgarde black metal (Blackmoon 2004: 80).

Všechny z uvedených proudů jsou pak i základními kameny dalších specifitějších odrůd black metalu.

Black metal v běloruském podání je často především reprezentován hlavně pagan black metalovými formacemi. Hlavním znakem pagan black metalu je koexistence black metalu a specifických rysů pohanství, např. folklórních nástrojů. Důležité je také navození atmosféry vycházející z národní mentality protagonistů (Blackmoon 2004).

Tato větev je velmi populární především ve východní Evropě, kde v některých případech přijímá nacionalistické či extrémně pravicové názory a ideologie, v post-sovětských zemích má někdy formu i panslavismu, pan-árijského rasismu, v menší míře pak nacionálního bolševismu.

Postupným potlačováním black metalové složky na minimum či jejím úplným vymizením a zvýrazněním pohanských motivů vzniká přímý následovník pagan black metalu, pagan metal. I v rámci pagan metalu lze pozorovat vnitrostylovou různorodost - např. pagan folk, folk metal (Blackmoon 2004).

"Světónázor" běloruských pagan-metalových kapel je krajně nacionalistický (bez upřesnění), v mnoha případech se jedná o otevřený panslavismus či panárijský rasismus.

Koncerty takových kapel jsou hojně navštěvovány nejen typickými metalovými příznivci, ale také skinheady a ve většině případů tak dochází k myšlenkovému souběhu metalu a skinheads (chuligánů).

Příkladem kapel hrajících metal s extrémně pravicovými texty mohou být např. dnes již zaniklá Apraxia (pagan-metal), jejich nástupce Molot (trash metal, R.A.C.8), Naša Vajna (folk NS black metal), PD SS Totenkopf (pagan-metal) a další. Velkým problémem při pořádání koncertů je nutnost oznámení o úmyslu uskutečnit koncert na příslušných obecních úřadech. Pokud dojde ke zjištění, že na koncertu mohou vystupovat kapely, jejichž texty jsou namířeny proti státní ideologii, pak je vysoká pravděpodobnost, že bude koncert zrušen. O pořádání koncertu se tak lze dozvědět prostřednictvím internetu, mobilních telefonů či ústně mezi příznivci. Toto omezení platí bez výjimky pro všechny hudební vystoupení v Bělorusku, nejen pro metal.

Závěr

Z náhledu na výše uvedený výzkum můžeme usoudit, že konceptuální východiska, naznačená v 1.

části práce, lze na běloruské podmínky aplikovat.

V první řadě lze diskutovat o úrovni politizace aktérů subkultur. Na základě získaných dat můžeme usuzovat o reálné existenci politizace skinheadů a chuligánů, která může záviset jak na vztahu k běloruskému režimu (kladný-záporný), tak i na politickém přesvědčení, které se nastaveného politického systému v Bělorusku netýká. Otázkou je, do jaké míry prezentované politické názory na několika málo veřejných běloruských akcích odpovídají skutečnému politickému postoji. Proto je třeba u jednotlivců zohledňovat i možnost "nahodilého kulturního vyjádření", nicméně politizace subkultur je v případě Běloruska vysoce pravděpodobná. Identifikujeme-li objekt zkoumání jako politizovaný, setkáváme se s konceptem extremizace. Na uvedených příkladech je patrné, že přijímání anti-demokratických ideologií je i v nedemokratickém běloruském režimu možné a jejich existence i po potenciální transformaci politického systému je pravděpodobná.

Nejproblematictější bodem k diskusi se zdá být definování objektů zkoumání z hlediska "opozice". Nejde primárně o označení subjektů jako opozičních, ale spíše blížeji charakterizovat jejich bázi a hodnoty, vůči kterým se vymezují, neboť ty se mohou i v rámci subkultury významně odlišovat. To také bylo názorně ukázáno v 2. kapitole.

Velice zajímavá by mohla být aplikace konceptu kontrakultury na obecný běloruský subkulturní rámec. Bude-li v takovém případě vybrán právě tento postup, bylo by velice zajímavé sledovat výslednou trajektorii vztahu "kontrakultura"- "opozice".

Z uvedených výzkumných dat je možné, v případě chuligánské ekipy MTZ RIP Minsk, vysledovat vůdčí ideu, která by mohla korespondovat s výkladem pojmu kontrakultura. Nicméně je na místě tento fakt dále zkoumat.

Závěrem lze tedy uvedené poznatky shrnout do několika bodů, které odpovídají navrhovaným konceptuálním východiskům, které by mohly pomoci problematiku subkultur v Bělorusku uchopit. Podle autora práce je tedy při výzkumu nutno vycházet zejména z teorií a konceptů:

- obecné teorie subkultur;

- kontrakultury;

- politizace subkultur, a z ní vycházející

- extremizace subkultur;

- opozice v nedemokratických režimech.

Tyto koncepty byly v práci v krátkosti představeny, v datové části pak byl předložen náhled na výzkum subkultur a v závěru byla problematika úvodu do výzkumu shrnuta.

Poznámky:

1 Na území Běloruska jsou nejpočetněji zastoupena národnost běloruská a ruská, diference obou národů je předmětem vleklých sporů ve mnoha sociálně-vědních oblastech. Bělorusové jsou mnohdy považováni za "nejruštější" národ a zemi ze všech nástupnických států bývalého Sovětského svazu. Třetím nejpočetnějším národem na území Běloruska jsou Poláci (především na západě země), následují Ukrajinci.

2 Vysoká částka za využívání internetu - doma i v internetových kavárnách, odposlouchávání analogových i mobilních telefonů, omezená svoboda tisku - max. 299 kusů nezaregistrovaných periodik apod.

3 Teoreticky vymezuje subkulturu fotbalových chuligánů např. Smolík 2008

4 Při zápasech Dynamo lze někdy vidět ruskou imperialistickou vlajku.

5 Např. vlajka White Power apod.

6 Někteří z příznivců MTZ RIPO objevili i na zápase Bohemians 1905. Autorovi práce není známo, zda jde o příznivce spojené se subkulturou fotbalových chuligánů.

7 Velmi rozporuplně působí šála skupiny s vyobrazením keltských křížů a nápisem "Rude boyz".

8 R.A.C. = zkratka "Rock against Communism" - white power hudba, charakterizována nacionalistickými, neo-nacistickými a antisemitskými texty. Stylově jde buď o Oi-punk, punkrock, heavy metal, southern rock či rock 'n' roll.

9 Existuje také možnost, že koncert může být zrušen bez zjevné příčiny - moc ve státě je v tomto prakticky neomezená. Často se tak stává, že je koncert vydáván za oslavu narozenin.

Literatura a zdroje:

Areszka, W. 2002. Nurty kultury białoruskiej w XX. Wiek. in: EEDC. Białorus - trzeci sektor: Naród, Kultura, Język. Warszawa - Minsk: EEDC

Balík, S. 2007. Totalitární a autoritativní režimy. in: Hloušek, V. - Kopeček L. eds. Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie. Brno: MPÚ

Barša, P. 1998. Občanská neposlušnost v současné politické teorii. in: Fiala, P. ed. Politický extremismus a radikalismus v České republice. Brno: MU

Blackmoon 2004. Partitury v černém - Sofistikovaný dodekameron temné metalurgie: Dějiny psané uhlem - Part I.-V. Rockový magazín Spark 2-6: 80-81

Bukszpan, D. 2004. Heavy Metal - Encyklopedie. Praha: BB/art

Christe, I. 2005. Ďáblův hlas: Heavy metal - Kompletní historie pro znalce. Praha: BB/art

- Černý, P. 2007. Soudobé Bělorusko: Bařkovy nezvedené děti. Dostupný z WWW:
<http://www.sekuritaci.cz/web/clanek.asp?id=86>, ověřeno k 21.4. 2008
- Červeňáková, P. 2007. Soudobé Bělorusko: Losnu nebo Mažňáka. Dostupný z WWW:
<http://www.sekuritaci.cz/web/clanek.asp?id=85>, ověřeno k 21.4. 2008
- Fiala, P. 1998. Český politický extremismus a radikalismus z hlediska politologie. in: Fiala, P. ed. Politický extremismus a radikalismus v České republice. Brno: MU
- Gelder, K. - Thornton, S. 1997. The Subcultures Reader. London-New York: Routledge
- Gordon, M. M. 1997. The concept of the sub-culture and its application. in: Gelder, K. - Thornton, S. 1997. The Subcultures Reader, London and New York: Routledge
- Hebdige, D. 1979. Subculture - The meaning of style. London and New York: Routledge
- Hendl, J. 2005. Kvalitativní výzkum - Základní metody a aplikace. Praha: Portál
- Hendl, J. 2006. Přehled statistických metod zpracování dat - Analýza a metaanalýza dat. Praha: Portál
- Holzer, J. - Balík, S. 2007. Postkomunistické nedemokratické režimy - Studie k proměnám politické teorie v posttranzitním čase. Brno: CDK
- Holzer, J. - Hlaváček, P. 2008. Opozice v nedemokratických režimech - Vstupní poznámky k možnostem a limitům stávající teorie. Středoevropské politické studie, roč. X, č. 1, 2008, dostupný z WWW: <http://www.cepsr.com/index.php?ID=34>
- Jenks, Ch. 2005. Subculture - The Fragmentation of the Social. London - Thousand Oaks - New Delhi: SAGE publications
- Kanavalčyk, P. 2003. Anarchistické hnutí v Bělorusku, Dostupný z WWW:
<http://www.svobodnebelorusko.cz/doporucujeme-k-precteni/anarchisticke-hnuti-v-belorusku>, ověřeno ke dni 21.4. 2008
- Kolektiv autorů 1996. Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum
- Kučera, P - Vedral, J 2006. Škatule, škatule, hejbejte se - Velký slovník hudebních stylů. Filter 9: 55-74
- Laryš, M. 2006. Ultrapravicoví skinheads v Ruské federaci. Brno: MU - bakalářská práce
- Mareš, M. 2003. Pravicový extremismus a radikalismus v ČR. Brno: Barrister & Principal
- Mareš, M. - Smolík, J. - Suchánek, M. 2004. Fotbaloví chuligáni. Brno: Barrister & Principal
- Mareš, M. 2007. Teorie extremismu. in: Hloušek, V. - Kopeček L. eds. Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie. Brno: MPÚ
- Muggleton, D. - Weinzierl, R. eds. 2003. The Post-subcultures reader. Oxford: Berg
- Pejda, M. ed. 2007. Belarusian society 2007 - Hope, Ilusions, Perspectives. Warszawa - Minsk: EEDC
- Redhead, S. 1997. Subculture to clubculture - An Introduction To Popular Cultural Studies. Oxford: Blackwell Publishers
- Sacharau, S. 2002. Subkultury mlodziejowe - geneza i wspolczesnosc. in: EEDC. Bialorus - trzeci sektor: Naród, Kultura, Jezyk, Warszawa - Minsk, EEDC
- Smolík, J. 2003. Fotbalové chuligánství z hlediska extremismu. Rexter 1, dostupný z WWW:
<http://rexter.cz/clanek.aspx?id=52>, ověřeno k 21.4. 2008
- Smolík, J. 2006. Extremismus subkultur mládeže?, Rexter 1, on-line text dostupný z:
<http://rexter.cz/clanek.aspx?id=13>, ověřeno k 21.4. 2008
- Smolík, J. 2008. Fotbalové chuligánství - Historie, teorie a politizace fenoménu. Karlovy Vary: VNP
- Thornton, S. 1997. General Introduction, in: Gelder, K. - Thornton, S. eds. The Subcultures Readers. London - New York: Routledge
- Thornton, S. 1997. The Social Logic of Subcultural Capital, in: Gelder, K. - Thornton, S. eds. The Subcultures Reader. London - New York: Routledge

Internetové zdroje: (všechny ověřeny ke dni 21.4. 2008)

<http://russia.bloodandhonour.net>

<http://www.torpedohools.com/>

<http://belarus.bloodandhonour.net/>

<http://www.hooligans.cz>

<http://lads82.com/lads.htm>

[http:// http://wolnabialorus.org/organization.html](http://http://wolnabialorus.org/organization.html)

<http://eetc.org.pl/pl/www/onas/index.htm>